

ГРАМАТИКА ОЦІНКИ В КОНТРАСТИВНОМУ АСПЕКТІ: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

О. В. Ковтун

Порівняльні дослідження в лінгвістиці мають багатовікову історію. Зіставлення – загальнонауковий метод досліджень, який використовують поряд з логічним аналізом, узагальненням, описом та іншими методами. Традиційно вважається, що періодом розквіту порівняльного мовознавства стало XIX століття, однак методика порівняльно-зіставного, чи контрастивного аналізу залишається основною в лінгвістичних дослідженнях і XX, і XXI століть, а контрастивна граматики стала головним принципом навчання іноземним мовам, тому й підручники з цього нормативного предмету є надважливими.

Термін *зіставна (контрастивна або конфронтативна) лінгвістика* інтерпретується в науці багатоаспектно, зокрема і як *лінгвістичний напрям*, що вивчає дві або більше мов для порівняння їхніх структур і вияву відмінностей (контрастних / неконтрастних) на тлі подібності [Загнітко, 2020]. Це сформована наука зі своїм об'єктом, цілями та методами аналізу. Порівняльний (порівняльно-історичний) напрям мовознавства має давню традицію; його методологія, об'єкт, предмет, метамова належно обґрунтовані його основоположниками ще в XIX столітті (Франц Бопп, Рasmus Раск, Якоб Гримм і Олександр Востоков). Цей напрям вивчає мови в діяхронії (переважно індоєвропейські) з урахуванням генетичного походження мов; при цьому вивчаються мови споріднені, передусім близькоспоріднені.

Порівняльний (зіставно-типологічний) напрям мовознавства дещо молодший: налічує близько чотирьох десятиків років. Його методологія, об'єкт, предмет, метамова і методика аналізу обґрунтовані в радянському мовознавстві (Володимир Аракін, Володимир Гак, Михайло Кочерган, Вероніка Ярцева). Цей напрям вивчає мови переважно в синхронії і фокусує увагу на неспоріднених мовах або мовах, що віддалено споріднені.

Контрастивна лінгвістика як наука сформувалася в середині XX століття в англomовних країнах. Початком контрастивних досліджень вважають вихід монографії Роберта Ладона «Linguistic across cultures» [Lado, 1957] та наукових досліджень Шарля Баллі [Bally, 1951], який обґрунтовував необхідність викладання німецької мови у франкомовній аудиторії.

Контрастивна граматики – це напрям (складник) контрастивної лінгвістики. Контрастивна граматики спрямована на встановлення (а) спільних та (б) різнорідних, а також (в) доміантних та (г) рецесивних особливостей граматичної структури мов, що порівнюються, та (г) визначення їх структурних типів на цій основі.

Кількість мов, що піддаються типологічному контрастуванню одночасно, не обмежується. Контрастивні дослідження можуть бути зосереджені на різних мовних явищах, починаючи від окремих ознак фонетичних / фонологічних, морфологічних, лексичних чи синтаксичних явищ мов [Гладуш & Павлюк, 2019]. Такий погляд відображено у праці «Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics», де наголошено, що контрастивна граматики вивчає синхронний аналіз подібностей та відмінностей двох чи більше мов [Khan, 2013].

Сучасні дослідження контрастивної лінгвістики характеризуються не тільки різноманітністю думок щодо цілей і спрямування, а й різноманітністю методик. Велика кількість наукових робіт направлена на дослідження трансформаційної граматики, ідей про глибинні й поверхневі структури. У сфері порівняльних досліджень у граматиці спостерігається дедалі глибша диференціація різних напрямів, одним з яких є контрастивне дослідження граматики оцінки [Ковтун, 2020].

Граматики оцінки виокремилася з теорії лінгвоаксіології й частково описана на українськомовному матеріалі (проекція на морфологію). Важливими для *теорії граматики оцінки* вважаємо наукові розвідки, підготовані Т. Космедою і О. Халіман у співавторстві, серед яких найбільш значущими вважаємо «Граматики оцінки» як актуальна проблема

сучасного мовознавства», де витлумачено поняття граматики оцінки як нового наукового напрямку, мета якого – усебічне дослідження системи граматичних засобів вираження оцінних значень з урахуванням їх прагматичних характеристик [Космеда & Халіман, 2011]. Зауважено, що «розробка теорії граматики оцінки передбачає комплексний опис граматичних засобів вираження оцінних значень, що забезпечить вироблення правил уживання граматичних одиниць в оцінних функціях та трактування закономірностей їх тлумачення» [Космеда & Халіман, 2011].

У західній лінгвістичній традиції є фрагментарні праці з лінгвоаксіології та граматики оцінки (Майкл Халлідей, Джеймс Мартін, Пітер Уайт, колективна праця Джеймса Мартіна та Пітера Уайта, Сьюзан Ханстон, Лаура Хідальго-Доунінг), однак фундаментальні монографічні дослідження, що були б присвячені проблематиці лінгвоаксіології, відсутні на відміну від мовознавства східнослов'янського [Ковтун, 2020].

Назріла потреба розробити новий напрям – *контрастивна граматика оцінки*, оскільки порівняння граматичних засобів експлікації оцінки слугуватиме глибшому вивченню проблеми, розумінню внутрішньої суті мови, дасть змогу повно описати термінологічне поле метамови оцінки, наочно продемонструє частотність використання моделей вербалізації та граматики оцінки у порівнюваних мовах. Звісно, контрастивна граматика оцінки також повинна розроблятися з урахуванням поділу граматики на морфологію і синтаксис, тобто контрастивна морфологія оцінки й контрастивний синтаксис оцінки.

У своїх подальших розвідках уважаємо за доцільне проводити контрастивні дослідження граматики оцінки на матеріалі української, російської та англійської мов, оскільки це уможливить зіставлення української мови зі спорідненою, а також з мовою іншої сім'ї, що сприятиме поглибленню знань про рідну мову, її культурні, лексичні, семантичні та граматичні особливості, дасть змогу уточнити й доповнити метамову граматики оцінки не лише на матеріалі української мови, а й англійської, що є нагальною потребою.

Література

1. Гладуш Н. Ф., Павлюк Н. В. *Contrastive Grammar: Theory and Practice*. Київ : Київський ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т Києво-Могилянська акад., 2019. 296 с.
2. Загнітко А. *Сучасний лінгвістичний словник*. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
3. Ковтун О. В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції: аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches : Collective monograph*. Vol. 1. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2020. P. 274–297.
4. Космеда Т. А., Халіман О. В. «Граматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства. *Лінгвістичні студії*. Донецьк: Донец. нац. ун-т, 2011. Вип. 22. С. 17–23.
5. Bally, Charles. *Traité de Stylistique Française*. (3rd. ed., 2 vol.) Paris: C. Klincksiek. 1951. 264 p.
6. Khan, Geoffrey. *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics*. Brill, 2013.
7. Lado, Robert. *Linguistics Across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers*. University of Michigan Press, 1957. 141 p.

УДК 81'44:81'37(811.111+8111.161.2)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ДІЄСЛОВА МАНІПУЛЯТИВНОЇ КАУЗАЦІЇ ІЗ СЕМОЮ ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ (В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ)

М. Куца

Вступні зауваження. Особливість одиниць дослідження (КЕД) полягає у тому, що вони поєднують у своїй семантичній структурі три фундаментальні категорії мови: каузативність, екзистенційність та заперечення.